

Sygn. akt VIA Ca 830/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 stycznia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie VI Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący – Sędzia SA– Ryszard Sarnowicz

Sędzia SA– Ewa Zalewska

Sędzia SA– Ewa Stefańska (spr.)

Protokolant:– sekr. sądowy Ewelina Murawska

po rozpoznaniu w dniu 22 stycznia 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa (...) z siedzibą

w P.

przeciwko (...) Sp. z o.o. z siedzibą w Ł.

o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie – Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów

z dnia 8 marca 2012 r.

sygn. akt XVII AmC 5162/11

oddala apelację.

Sygn. akt VI ACa 830/12

UZASADNIENIE

(...) z siedzibą w P. wносиło o uznanie za niedozwolone postanowienia wzorca umowy stosowanego w regulaminie przez (...) Spółkę z o.o. z siedzibą w Ł. o treści: „W przypadku podejrzenia podania nieprawdziwych danych lub nieuczciwych zamiarów, Księgarnia zastrzega sobie prawo do niewyspania towaru”. Powód podał, że pozwany prowadzi działalność gospodarczą w zakresie sprzedaży książek na odległość poprzez sieć Internet, posługując się regulaminem zawierającym postanowienie wskazane w petitum pozwu, które znajduje zastosowanie także do umów zawieranych z konsumentami. W ocenie powoda wskazane postanowienie należy uznać za klauzulę abuzywną, albowiem kształtuje ono prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (art. 385⁽¹⁾ § 1 k.c.), skoro przewiduje dla pozwanego uprawnienie do jednostronnego decydowania o niewykonaniu umowy.

Pozwany (...) Spółka z o.o. z siedzibą w Ł. wносиł o oddalenie powództwa podając, że przedmiotowe postanowienie może mieć zastosowanie wyłącznie w przypadku, gdy już „na pierwszy rzut oka” widać, że zamówienia dokonano

dla żartu, w celu przysporzenia kłopotów innej osobie lub w sytuacjach związanych z naruszeniem prawa karnego. Zaniechanie realizacji zamówienia może nastąpić na podstawie uzyskanych od właściwych organów państwowych informacji o nieuczciwych zamiarach klienta. Dlatego celem zapisu nie jest naruszenie praw konsumentów, lecz ich ochrona.

Wyrokiem z dnia 8 marca 2012 r. Sąd Okręgowy w Warszawie - Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów uznał za niedozwolone i zakazał pozwanemu (...) Spółce z o.o. z siedzibą w Ł. wykorzystywania w obrocie z konsumentami postanowienia wzorca umowy o treści: „W przypadku podejrzenia podania nieprawdziwych danych lub nieuczciwych zamiarów, Księgarnia zastrzega sobie prawo do niewyspania towaru”, zarządzając publikację prawomocnego wyroku w Monitorze Sądowym i Gospodarczym na koszt pozwanego oraz obciążając go pozostałymi kosztami procesu.

Wyrok Sądu Okręgowego został wydany w oparciu o poniższe ustalenia faktyczne i rozważania prawne.

(...) Spółka z o.o. z siedzibą w Ł. prowadzi działalność gospodarczą w zakresie sprzedaży wysyłkowej książek za pośrednictwem sklepu internetowego, korzystając z przygotowanego przez siebie Regulaminu, z którego wynika, że zamówienie na towary zostanie zrealizowane, jeżeli będzie zawierało adres i telefon odbiorcy oraz adres jego poczty elektronicznej. Natomiast w przypadku podania nieprawdziwych danych lub nieuczciwych zamiarów zamawiającego, Księgarnia zastrzega sobie prawo do nie wysłania towaru. Zdaniem przedsiębiorcy zapis ten został wprowadzony po to, aby chronić interes konsumentów w specyficznych sytuacjach, gdy zamówienia są składane przez Internet dla żartu. Zdarza się bowiem, że zamawiający wpisuje nazwę miasta jako ciąg liczb lub innych znaków, nie podaje numeru telefonu, podaje nieprawidłowy e-mail. Jednakże zdarzały się również sytuacje, gdy dane były prawdziwe, lecz po weryfikacji okazywało się, że ktoś zrobił klientowi żart.

W ocenie Sądu Okręgowego powództwo zasługiwało na uwzględnienie. Sąd pierwszej instancji podkreślił, że stosownie do treści art. 479³⁶ k.p.c. i art. 479³⁸ k.p.c., przedmiotem niniejszego postępowania nie jest analiza postanowień konkretnej łączącej strony umowy, lecz kontrola abstrakcyjna wzorca umowy stosowanego przez przedsiębiorcę w obrocie z konsumentami, którego postanowienia mogłyby kształtować treść stosunku prawnego w przypadku zawarcia umowy konsumenckiej. Ocenie podlega więc treść postanowienia wzorca, a nie sposób jego wykorzystania, czy jego powszechność w analogicznych wzorcach stosowanych przez firmy konkurencyjne. Ocena ta jest dokonywana w oderwaniu od warunków ekonomicznych i gospodarczych działalności prowadzonej przez przedsiębiorcę, nieistotne są również sposób organizacji lub specyfika tej działalności.

Sąd pierwszej instancji uznał, że przedmiotowe postanowienie nie dotyczy głównych świadczeń stron, gdyż należą do nich tylko takie elementy konstrukcyjne umowy, bez uzgodnienia których nie doszłoby do jej zawarcia (essentialia negotii). Tymczasem kwestionowane postanowienie dotyczy możliwości odmowy wykonania zobowiązania przez przedsiębiorcę. Jednocześnie wskazał, że nie budzi wątpliwości okoliczność, iż konsumenci nie mieli wpływu na treść tej klauzuli, a zatem nie była ona z nimi uzgadniana indywidualnie.

W ocenie Sądu Okręgowego przedmiotowe postanowienie wzorca umowy kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Dobrymi obyczajami są reguły postępowania niesprzeczne z etyką, moralnością i апробowanymi społecznie obyczajami. Sprzeczne z nimi są więc działania nieuczciwe, nierzetelne, odbiegające od przyjętych standardów postępowania. Natomiast pojęcie interesów konsumentów należy rozumieć szeroko, nie tylko jako ich interes ekonomiczny, lecz także zdrowie konsumentów, ich czas, ewentualne przykrości, doznany zawód. Naruszenie interesów konsumenta wynikające z niedozwolonego postanowienia musi być rażące, a więc szczególnie doniosłe. Taki charakter ma nieusprawiedliwiona dysproporcja praw i obowiązków stron stosunku obligacyjnego, na niekorzyść konsumenta. Natomiast działanie wbrew dobrym obyczajom oznacza tworzenie przez partnera konsumenta takich klauzul umownych, które godzą w równowagę kontraktową stron stosunku obligacyjnego.

Ponadto, zdaniem Sądu pierwszej instancji, kwestionowane postanowienie jest tzw. klauzulą szarą wskazaną w art. 385³ pkt 8 k.c., ponieważ uzależnia spełnienie świadczenia przez przedsiębiorcę od okoliczności zależnych tylko

od jego woli. Wskazał, że przyznanie przedsiębiorcy jako silniejszej stronie umowy, uprawnienia do uzależnienia spełnienia świadczenia wyłącznie od jego woli, niewątpliwie narusza dobre obyczaje i rażąco narusza interes konsumentów.

Sąd Okręgowy stwierdził, że na ocenę kwestionowanego postanowienia nie mogą mieć wpływu twierdzenia pozwanego, iż będzie ono znajdowało zastosowanie wyłącznie w przypadkach, gdy już „na pierwszy rzut oka” widać, iż zamówienia dokonano dla żartu lub w celu przysporzenia problemów innej osobie, a więc nie ulega wątpliwości, że takie zamówienie nie powinno zostać zrealizowane. Regulamin wskazuje jedynie, co ma zawierać zamówienie, lecz nie precyzuje sytuacji, w których mogłoby powstać podejrzenie podania nieprawdziwych danych lub nieuczciwych zamiarów konsumenta. Dlatego odmowa wysyłki towaru zależna jest wyłącznie od woli pozwanego, przy czym nie wskazano zasad postępowania w sytuacjach wątpliwych, a w szczególności nie uregulowano trybu sprawdzenia wiarygodności zamówienia. Oznacza to, że także nieuzasadnione podejrzenie pozwanego co do podania nieprawdziwych danych lub nieuczciwych zamiarów konsumenta, będzie mogło stanowić podstawę do niewysłania towaru nabywcy. Interes stron nie został więc należycie wyważony, skoro konsument nie ma możliwości weryfikacji zasadności odmowy realizacji zamówienia, co narusza dobre obyczaje i w sposób rażąco narusza interes konsumentów.

Ponadto Sąd pierwszej instancji wskazał, że rozszerzona prawomocność wyroku uwzględniającego powództwo o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone (art. 479⁴³ w zw. z art. 365 k.p.c.) nie wyłącza możliwości wytoczenia powództwa przez tego samego lub innego powoda przeciwko innemu przedsiębiorcy, niebiorącemu udziału w postępowaniu, w którym zapadł wyrok, stosującemu takie same lub podobne postanowienia wzorca, jak wpisane do rejestru, o którym mowa w art. 479⁴⁵ § 2 k.p.c. (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2008 r., sygn. akt III CZP 80/o8, publ. OSNC 2009, nr 9, poz. 118). Możliwe więc było merytoryczne rozstrzygnięcie w przedmiotowej sprawie, pomimo iż pozwany stosował klauzulę o treści i sensie identycznym, jak klauzule już wpisane do rejestru klauzul niedozwolonych.

Od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie apelację wniósł pozwany (...) Spółka z o.o. z siedzibą w Ł..

Apelacją z dnia 27 kwietnia 2012 r. pozwany zaskarżył wyrok w całości, wnosząc o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa. Pozwany zarzucił wyrokowi Sądu Okręgowego naruszenie przepisów prawa materialnego, tj.:

1) art. 385¹ k.c. oraz art. 385² k.c. poprzez dokonanie oceny przedmiotowego postanowienia nie biorąc pod uwagę pozostałych postanowień umowy, w tym w szczególności § 14 zdanie pierwsze Regulaminu bezpośrednio poprzedzającego zakwestionowane postanowienie, a także okoliczności, w jakich zawierane są umowy, do których przepisy Regulaminu mają zastosowanie;

2) art. 385¹ k.c. oraz art. 385³ pkt 8 k.c. poprzez przyjęcie, że przedmiotowe postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, oraz że nie określa ono głównych świadczeń stron, a także stanowi przejaw klauzuli, która uzależniałaby spełnienie świadczenia od okoliczności zależnych tylko od woli kontrahenta konsumenta.

Powód nie zajął stanowiska co do apelacji pozwanego.

Sąd Apelacyjny zważył:

Apelacja pozwanego nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji i przyjmuje je za własne. Także dokonana przez Sąd Okręgowy ocena prawna żądania pozwu jest prawidłowa.

W szczególności nie ma racji (...) Spółka z o.o. z siedzibą w Ł. zarzucając w apelacji naruszenie art. 385¹ § 1 k.c. poprzez dokonanie oceny przedmiotowego postanowienia nie biorąc pod uwagę pozostałych postanowień Regulaminu. Sąd Okręgowy w ustaleniach faktycznych uwzględnił bowiem treść § 14 zdanie pierwsze Regulaminu, przy czym

uznał, że przepis ten wskazuje jedynie wymagane elementy zamówienia, natomiast nie określa, w jakich sytuacjach mogą powstać u pozwanego uzasadnione wątpliwości, że zamówienia dokonano dla żartu, w celu przysporzenia kłopotów innej osobie lub w sytuacjach związanych z naruszeniem prawa karnego. Nie wskazuje również trybu weryfikacji tych wątpliwości, umożliwiającego ich wyjaśnienie na korzyść konsumenta w ten sposób, aby nie doszło do nieuzasadnionego niewykonania umowy przez przedsiębiorcę. Sąd Apelacyjny podziela ten pogląd jako trafny.

Również niezasadny jest zarzut naruszenia art. 385² k.c. poprzez dokonanie oceny przedmiotowego postanowienia nie biorąc pod uwagę okoliczności, w jakich zawierane są umowy, do których przepisy Regulaminu mają zastosowanie. Należy wskazać bowiem, że kontrola treści postanowień zawartych we wzorcach umów może mieć charakter incydentalny lub abstrakcyjny. Kontrola incydentalna polega na badaniu treści postanowień konkretnej umowy i w sytuacji, gdy przy jej zawieraniu posłużono się wzorcem umowy, kontrola ta pośrednio obejmuje także postanowienia tego wzorca umowy. Jest to kontrola dokonywana w każdym postępowaniu sądowym, w którym strona powołuje się na fakt inkorporowania do treści umowy niedozwolonych postanowień umownych w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., bądź sama wytaczając powództwo bądź w formie zarzutu podniesionego w sprawie, w której jest pozwanym.

Natomiast kontrola abstrakcyjna polega na badaniu treści postanowień wzorca umowy w oderwaniu o konkretnego stosunku umownego i jest dokonywana niezależnie od tego, czy między stronami doszło do zawarcia umowy z wykorzystaniem tego wzorca umowy. Jest to kontrola dokonywana przez Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w postępowaniu odrębnym w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone. W przeciwieństwie do kontroli incydentalnej, której skutkiem jest wyłącznie stwierdzenie bezskuteczności konkretnego postanowienia umowy na podstawie art. 385¹ § 1 k.c., konsekwencją dokonania kontroli abstrakcyjnej jest wyeliminowanie z obrotu postanowień wzorca umowy, które z dużym prawdopodobieństwem w większości umów z konsumentami powinny być zakwalifikowane jako klauzule abuzywne.

Kontrola incydentalna jest dokonywana przez sąd w celu udzielenia ochrony indywidualnemu interesowi konsumenta, zaś wyrok wydany przez sąd wiąże tylko strony danego postępowania. Natomiast celem kontroli abstrakcyjnej jest ochrona interesu publicznego w postaci zbiorowego interesu konsumentów, przy czym pośrednio może dojść do realizacji indywidualnego interesu konsumenta, który wystąpił z powództwem. Ponadto prawomocne wyroki Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, od chwili wpisania uznanego za niedozwolone postanowienia wzorca umowy do rejestru, wywołują skutki wobec osób trzecich, a więc charakteryzują się rozszerzoną prawomocnością (art. 479⁴³ k.p.c.).

W ramach postępowania o uznanie postanowień wzorca za niedozwolone kognicja Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów jest ograniczona i sprowadza się do ustalenia, czy postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione z nim indywidualnie nie kształtują jego praw i obowiązków w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami lub rażąco naruszają jego interesy. Kontrola sądowa wzorca umowy dokonana w trybie art. 479³⁶ k.p.c. ma charakter abstrakcyjny i dotyczy wyłącznie treści postanowień zawartych we wzorcu, a ściślej, czy są one niedozwolone, czy nie. Ocenie podlega zatem treść zapisu wzorca, a nie sposób jego wykorzystania przez pozwanego. Dlatego nie ma znaczenia, czy i w jaki sposób pozwany wykorzystywał abuzywne postanowienie regulaminu w umowach z konsumentami, skoro samo postanowienie było częścią Regulaminu, który potencjalnie mógł być stosowany w tych umowach. W ocenie Sądu odwoławczego, art. 385² k.c. w ogóle nie ma zastosowania do kontroli abstrakcyjnej postanowień umownych we wzorcach, a wyłącznie do kontroli incydentalnej umowy zawartej z wykorzystaniem takiego wzorca. Sąd Okręgowy nie mógł więc naruszyć powołanego przepisu, skoro dokonywał kontroli abstrakcyjnej postanowienia umownego wzorca.

Nie zasługują na uwzględnienie również podniesione przez pozwanego w apelacji zarzuty naruszenia art. 385¹ k.c. oraz art. 385³ pkt 8 k.c. poprzez przyjęcie, że przedmiotowe postanowienie kształtuje prawa i obowiązki konsumentów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy, oraz że nie określa ono głównych świadczeń stron, a także stanowi przejaw klauzuli, która uzależniałaby spełnienie świadczenia od okoliczności zależnych tylko

od woli kontrahenta konsumenta. Sąd Apelacyjny podziela w tym względzie w całości ocenę Sądu pierwszej instancji. Kwestionowana klauzula niewątpliwie bowiem kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, skoro uzależnia spełnienie świadczenia przez przedsiębiorcę od okoliczności zależnych tylko od jego woli, stanowiąc tzw. klauzulą szarą wskazaną w art. 385³ pkt 8 k.c.

Słusznie uznał Sąd pierwszej instancji, że stosowany przez pozwanego Regulamin w § 14 zdanie pierwsze wskazuje tylko wymagane elementy zamówienia, nie precyzując należycie okoliczności uprawniających pozwanego do niewykonania umowy. Dlatego odmowa wysyłki towaru zależna jest wyłącznie od woli pozwanego, przy czym nie wskazano zasad postępowania w sytuacjach wątpliwych, a w szczególności nie uregulowano trybu sprawdzenia wiarygodności zamówienia. Należy zauważyć, że kwestionowane postanowienie zawarte w § 14 zdanie drugie Regulaminu dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy zamówienie zawiera wszystkie elementy określone w § 14 zdanie pierwsze Regulaminu, gdyż w przeciwnym razie realizacja zamówienia jest niemożliwa. W takim razie przedmiotowe postanowienie pozwala pozwanemu odmówić realizacji zamówienia w sytuacji, gdy dane są kompletne, lecz pozwany z sobie tylko znanych przyczyn uznaje je za niewiarygodne. W ocenie Sądu Apelacyjnego, postanowienie to przyznając przedsiębiorcy uprawnienie do jednostronnego decydowania o wykonaniu lub odmowie wykonania umowy, pozostając przy tym w zgodzie z postanowieniami tej umowy, kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy, czym wypełnia przesłanki art. 385¹ § 1 k.c.

Podstawą orzeczenia Sądu Apelacyjnego był art. 385 k.p.c.